

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

3

економічної теорії

на тему

«Аналіз динаміки та ефективності зовнішньої торгівлі України»

Студентки 2 курсу Ф-21

Пірус Я.Р.

Науковий керівник:

К.е.н., доцент Чирак І.М.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Тернопіль – 2017 р.

План

Вступ

1. Суть зовнішньої торгівлі та особливості її функціонування.
2. Аналіз динаміки та ефективності розвитку зовнішньої торгівлі України.
3. Шляхи вдосконалення та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України.

Висновки

Список використаної літератури

Зміст

Вступ.....	4-5
1.Суть зовнішньої торгівлі та особливості її функціонування.....	6-8
2.Аналіз динаміки та ефективності розвитку зовнішньої торгівлі України.....	9-18
3.Шляхи вдосконалення та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України.....	19-20
Висновки.....	21-22
Список використаної літератури.....	23

Вступ

Стабільність економіки будь-якої країни визначається не тільки її внутрішньою діяльністю, але й участю у зовнішньоекономічних відносинах. Кожна держава, попри свій рівень розвитку вступає в економічні відносини з іншими державами. Це визначається різними факторами, серед яких виділяють міжнародний поділ праці, кліматичні та природні умови, географічне місцезнаходження, наявність трудових ресурсів. Будь яка держава, яка бажає реалізувати свій економічний потенціал бере участь у міжнародних відносинах.

Тема моєї курсової роботи є актуальною, тому що зовнішня торгівля є одним з найважливіших показників розвитку економіки країн, України в тому числі. Коли Україна здобула незалежність, роль міжнародно-економічних відносин підвищилась для неї. Залежно яка роль країни відносно участі в зовнішньоекономічних відносинах, таке й місце вона займе в світовому економічному просторі.

Суть зовнішньої торгівлі досліджували різні науковці, серед яких: Д. Ріккардо, А. Сміт, В. Леонт'єв, Г. Д. Х'юм, Б. Олін, Е. Хекшер, В. Леонт'єв, М. Портер, П. Самуельсон, Р. Джон, С. Ліндон та інші.

Методологічною основою курсової роботи є різні законодавчі та нормативні акти, статистичні дані за період 2012-2016 рр., праці та статті відомих вчених-економістів.

Об'єктом курсової роботи є основні показники, які відображають розвиток зовнішньої торгівлі України та зовнішньоекономічні зв'язки з іншими країнами світу.

Предметом курсової роботи є методи і форми дослідження зовнішньої торгівлі.

Метою курсової роботи є аналіз розвитку зовнішньої торгівлі України, її динаміка, з'ясування шляхів вдосконалення та перспективи розвитку показників зовнішньої торгівлі

Для досягнення цієї мети необхідно здійснити такі завдання:

- визначити сутність зовнішньої торгівлі та особливості функціонування;
- проаналізувати основні показники зовнішньої торгівлі;
- з'ясувати проблеми та перспективи зовнішньої торгівлі України;

Практична значущість курсової роботи зводиться до визначення суті зовнішньої торгівлі, роль України у світовій торгівлі, проблеми і перспективи функціонування зовнішньої торгівлі – це все має велике значення, бо від цього залежатиме яке місце займе наша країна на світовому ринку.

1. Суть зовнішньої торгівлі та особливості її функціонування.

Міжнародна торгівля – це найстаріша форма зовнішньоекономічних відносин. Вона виникла давно, коли почав відбуватися обмін товарами і послугами. Це були певні зв'язки між країнами, внаслідок яких збільшувалось національне виробництво. На сьогоднішній час без зовнішньоекономічних зв'язків ні одна країна не зможе нормально функціонувати і розвиватися. Не можна створити міцну державу і гарантувати її стабільність, ізолювавши її від участі у світових відносинах. Країни, які поступово витісняються зі світового ринку з часом втрачають економічну незалежність і занепадають. Ні одна держава не в змозі обійтись без міжнародної торгівлі. Беручи участь у ній, країни можуть експортувати такі товари, які доцільно виготовляти, тобто залучати ті ресурси у виробництво, які є у великій кількості; імпортувати такі товари, для виробництва яких потрібно було б використати обмежені ресурси.

Введення міжнародної торгівлі має ряд специфічних ознак. На першому місці стоїть уряд, котрий може втручатись в торгівлю, встановлювати квоти, мита, ембарго, податки. Щоб підтримувати стабільність економіки, він має забезпечити конкурентоспроможність фірм, підтримувати їхні інтереси, а також підтримувати торгові відносини з партнерами інших країн. Держави, які співпрацюють одна з одною мають різну культуру, звичаї, мову. І хоча це має незначний вплив на торгівлю, але можуть виникнути труднощі у зовнішніх відносинах. Часто незнання культури та законів країни призводить до різних конфліктів. Також виникають фінансові ризики через зміну валютних курсів. Це суттєво впливає як на імпортера, так і на експортера.

Участь у міжнародній торгівлі для національного господарства набуває форми зовнішньої торгівлі [9, ст. 9].

Зовнішня торгівля – це торгівля між країнами, яка складається з експорту та імпорту. Це діяльність суб'єктів як на території нашої країни, так і за її межами. Зовнішня торгівля є об'єктом національного державного регулювання і

пов'язана з торговельним балансом країни. Здійснюється вона на основі Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [1].

Зовнішньоекономічна діяльність України – це процес розвитку зв'язків між національними суб'єктами суспільного виробництва, які розташовані на території України, та їх партнерами, які знаходяться в іншій країні [10, ст. 9].

Будь-яка держава, Україна в тому числі, для ефективності своєї економіки купує певні товари й послуги в інших країн, тим самим розвиваючи зовнішньоекономічні зв'язки. Експортна діяльність дозволяє створювати нові робочі місця для працівників, забезпечити національних постачальників товару замовленнями. Імпортна діяльність в певній мірі негативно впливає на вітчизняних виробників: щоб підвищити рівень конкурентності вони знижуватимуть ціни на продукцію. Зіткнення фірм з конкуренцією може призвести до банкрутства, а пізніше до закриття підприємства і звільнення працівників. Таким чином, міжнародної торгівлі має двоякий вплив на вітчизняні фірми. Рівень добробуту населення зростатиме, якщо держава імпортуватиме дешевшу сировину, у порівнянні з вітчизняною, і яка б знижувала витрати виробництва. Завдяки цьому і зростатиме рівень добробуту населення.

Для аналізу розвитку зовнішньої торгівлі України аналізуються основні показники:

- Експорт – вивезення товарів і послуг за кордон, без зобов'язання поворотного повернення. Він фіксується, коли товари і послуги перетинають митницю. До експорту відносять товари, які вироблені у країні, і товари, які були ввезені з-за кордону, проте були перероблені.
- Імпорт – це товари і послуги, які ввозяться в країну для внутрішнього використання, без обмеження строку їх перебування на території.

- Реекспорт – це продаж товарів, які були раніше завезені, та не були оброблені чи використані в реекспортуючій країні. Отакі товари відносять до складу експорту.
- Реімпорт – це товари, які були раніше вивезені та не були оброблені. Особливістю реімпорту є перетинання товарами митниці два рази.
- Зовнішньоторговельний оборот – це сума імпортно-експортних угод за якийсь час.

$$\text{ЗТО} = \text{E} + \text{I}, \quad (\text{Формула 1.1}) [7, \text{ст. 38}]$$

де ЗТО - зовнішньоторговельний обіг; E - обсяг експорту; I - обсяг імпорту.

- Фізичний обсяг зовнішньої торгівлі – це оцінка експортно-імпортних угод у постійних цінах за певний проміжок часу.

$$I_{\text{ф.о.}} = \sum \frac{p_1 q_0}{p_0 q_0}, \quad (\text{Формула 1.2}) [7, \text{ст. 39}]$$

де $I_{\text{ф.о.}}$ - індекс фізичного обсягу; P_0 - ціна товару в базисному періоді; q_1 - кількість товару в періоді, що вивчається; q_0 - кількість товару в базисному періоді.

- Сальдо торговельного балансу – це різниця вартості експорту та імпорту за певний проміжок часу. Якщо вартість експорту перевищує над імпортом, то це позитивне сальдо торговельного балансу; якщо вартість імпорту перевищує вартість експорт – це негативне сальдо торговельного балансу.

$$C_T = E_{k_T} - I_{m_T}, \quad (\text{Формула 1.3}) [7, \text{ст. 38}]$$

де C_T - сальдо торговельного балансу; E_{k_T} - вартість товарного експорту; I_{m_T} - вартість товарного імпорту.

2. Аналіз динаміки та ефективності розвитку зовнішньої торгівлі України.

Військово-політична ситуація, яка склалася на сході України, погіршила відносини, з основним на той час торговельним партнером Росією. Незважаючи на це, для нашої країни відкрились нові можливості для здійснення зовнішньоекономічних операцій. Вона має всі шанси щоб посісти провідне місце на світовому ринку. Для аналізу зовнішньої торгівлі України дослідимо декілька показників: експорт, імпорт товарів і послуг; сальдо зовнішньої торгівлі за період 2012-2016 рр..

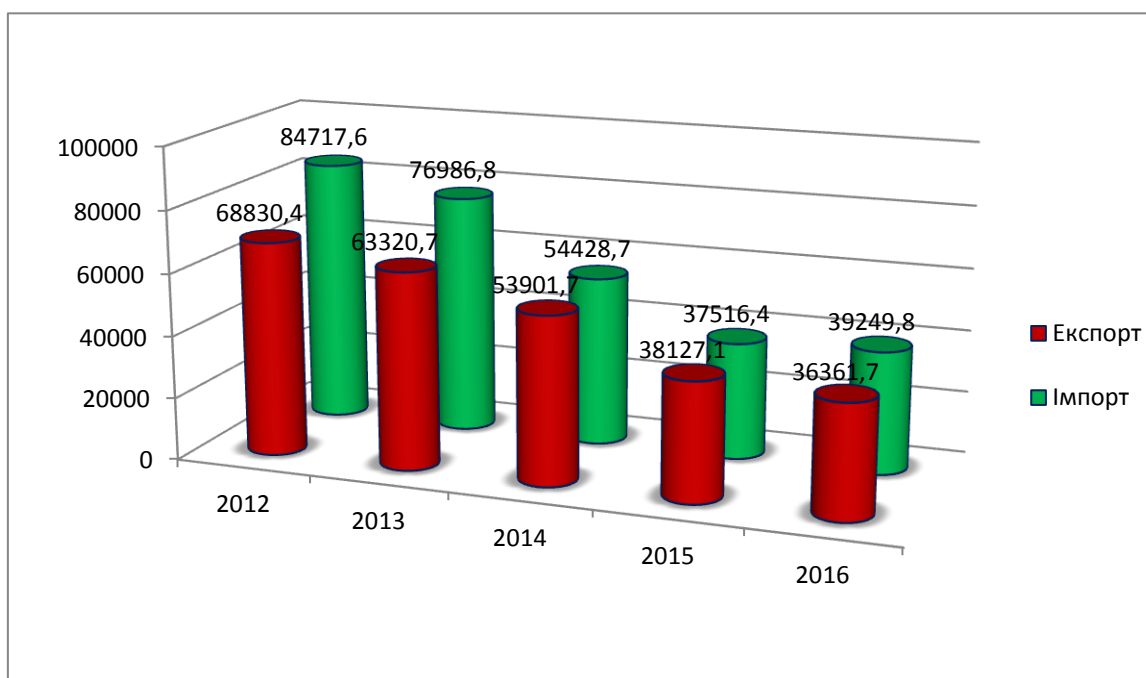

Рис. 2.1 Показники експорту та імпорту товарів (2012-2016 рр.), млн.дол. США
Джерело: складено автором самостійно на основі [4].

Аналізуючи рис. 2.1, бачимо що показники експорту та імпорту спадають. Найбільший спад відбувся в період 2014-2015 рр., експорт зменшився на 14928,7 млн.дол. США, а імпорт на 30288,9 млн.дол. США. Основною причиною такого спаду є анексія Криму та воєнна ситуація на Донбасі. Адже у Луганській та Донецькій областях сконцентровано найбільше виробництво товарів, які відправлялись за кордон. Можна навести приклад: Алчевський

металургійний комбінат свою продукцію експортував у Польщу. Через військову агресію Російської Федерації відбулись збої в роботі, які негативно відбилися на економіці. І це не єдиний випадок, де через військово-політичний чинник припиняється робота підприємств.

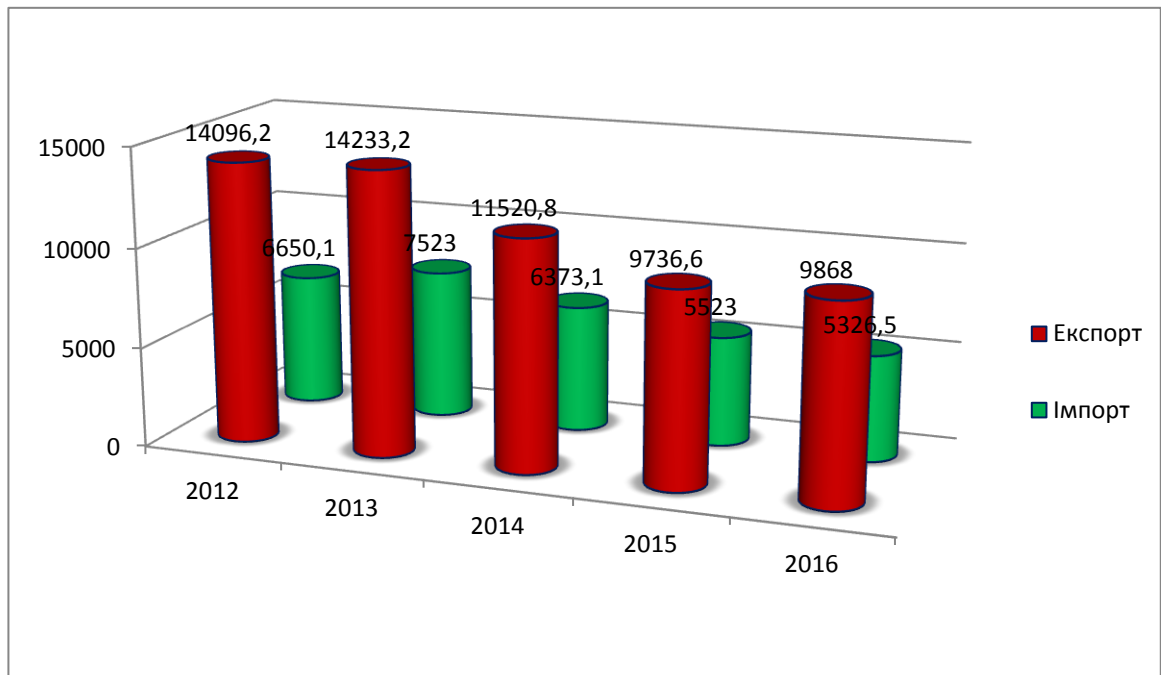

Рис. 2.2 Показники експорту та імпорту послуг (2012-2016 рр.), млн.дол. США
Джерело: складено автором самостійно на основі [4].

На протязі п'яти років ситуація з показниками експорту-імпорту послуг ідентична, як і з товарами. У 2014 р. порівняно з 2012 р. різниця у експорті становить 2575,4 млн. дол. США. Кожного року експорт послуг домінував над імпортом. А у 2013 р. відбулось підвищення цих двох показників. Це відображено на рис. 2.2.

За період 2012-2016 рр. сальдо торговельного балансу набрало позитивного значення тільки у 2015 і 2016 рр. Проте Україна характеризується переважанням імпорту над експортом. З цього випливає, що споживачі скоріше будуть купляти товари, які необхідні, ніж самі їх виготовляти. Як було вже зазначено, відбувається це через війну Росії проти України. Відбулись обмеження щодо України на імпорт товарів. На світовому ринку падали ціни на

енергетичні товари. Ці всі фактори суттєво вплинули на динаміку зовнішньої торгівлі України.

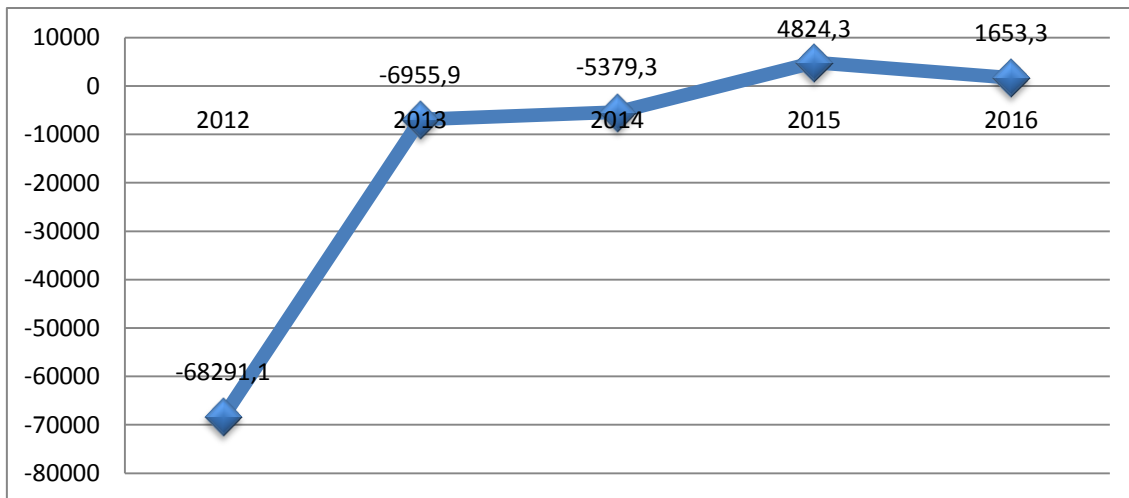

Рис. 2.3 Сальдо торговельного балансу товарів і послуг млн..дол. США

Джерело: складено автором самостійно на основі [4].

Важливо розглянути товарну та географічну структуру товарів. Протягом 2012-2016 рр. у структурі експорту переважають чорні метали, продукти рослинного походження, бо Україна багата на родючі чорноземи, продукція машинобудування, проте вибули енергетичні матеріали, добрива, залізничні локомотиви. Частка продукції металургії знизилась через падіння цін на сталь і погіршення відносин з РФ, яка була найбільшим імпортером продукції галузі. Зросла частка продуктів тваринного походження. У 2016 р. вони становлять 21,3% порівняно з 2012 р.- 1,4%. Найменше експортуються засоби наземного транспорту, їх частка у 2016 р. становить 1,5%, деревина і вироби з неї – 3,1% ,про що свідчать дані рис. 2.3. Це пов'язано із застарілістю техніки. Загалом на експорт товарів припадає 70% загального експорту Наша держава має великі можливості розвивати виробництво та збільшувати експорт зерна, молочних продуктів та продукції металургії. Для цього вона має стимулювати розвиток галузей, модернізувати підприємства та технічне оснащення, і допомагати фінансово.

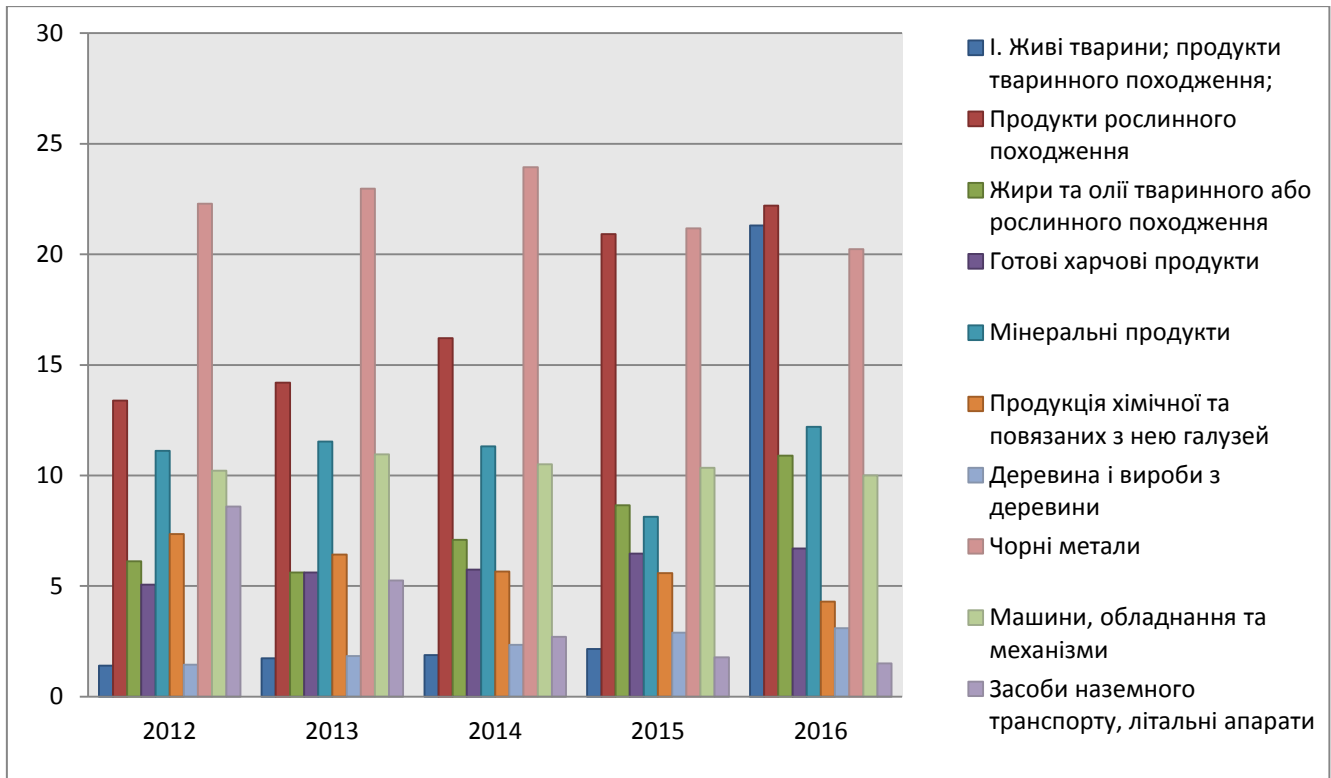

Рис. 2.4 Структура експорту товарів (2012 – 2016 рр.) %

Джерело: складено автором самостійно на основі [4].

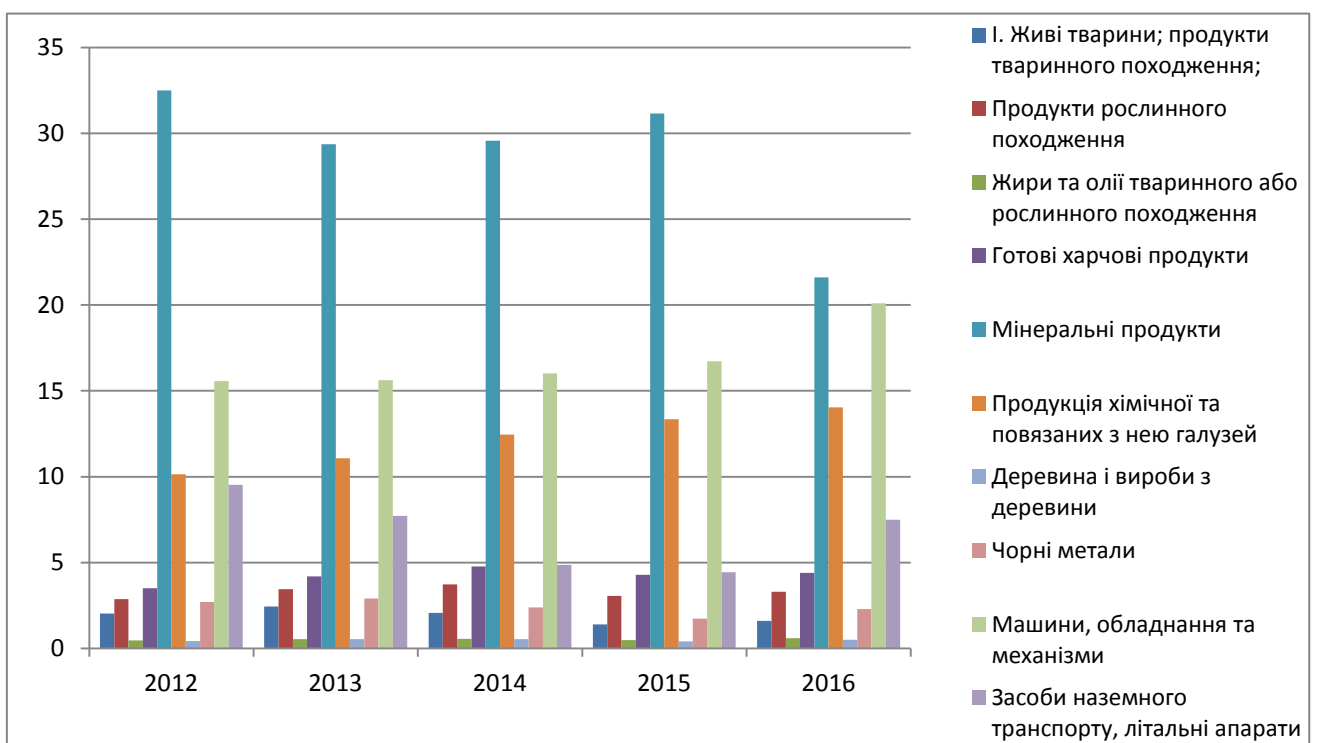

Рис.2.5 Структура імпорту товарів (2012 – 2016 рр.) %

Джерело: автором самостійно на основі [4].

Найбільше імпортувались такі групи товарів у 2016 р.: продукція хімічної промисловості – 14,03%, мінеральні продукти – 21,6%; машини, обладнання та механізми – 20,1%. Проаналізувавши дані з рис. 2. 5 можна сказати, що обсяг імпорту зростає швидше ніж експорту. На протязі даного періоду зростає імпорт готових харчових продуктів; машин, обладнань та механізмів; продукції хімічної та пов'язаної з нею галузі; засобів наземного транспорту та літальних апаратів.

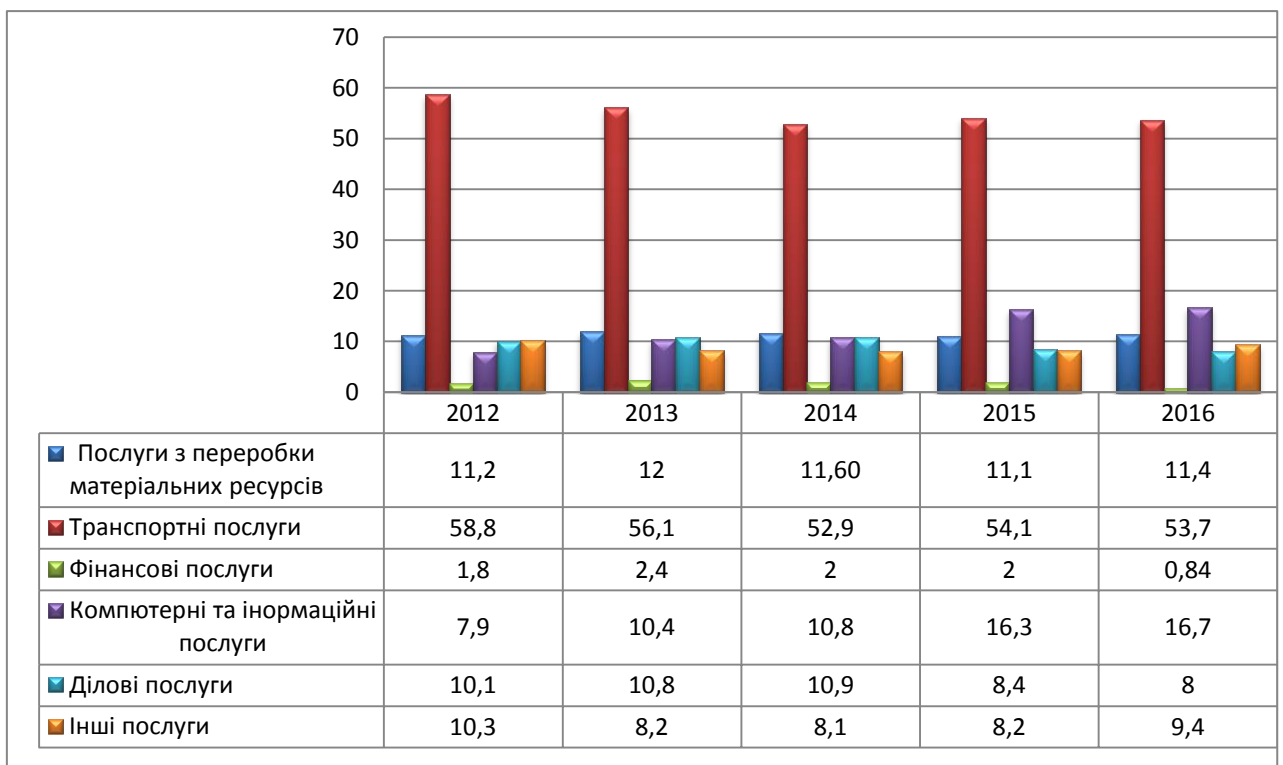

Рис. 2.6 Структура експорту послуг (2012 – 2016 рр.) %

Джерело: автором самостійно на основі [4].

Частка експорту послуг у загальному обсязі становить близько 19%. На протязі 2012-2016 рр. експорт послуг повільно спадає, а імпорту збільшується. Це можна побачити на рис. 2.6 та на рис. 2.7. за 2016 р.. Експорт послуг знизився до 9867,9 млн.дол. США, порівняно з 2012 р., де він становив 14096,1 млн. дол. США. Ці дані проілюстровано на рис.2.6. Найбільше експорту припадає на транспортні послуги, які займають близько 54%(2016 р.), зокрема транспортування нафти й газу. Спостерігається збільшення

комп'ютерних та інформаційних послуг – 16,7% у 2016 р. порівняно з 2012 р. – 7,9%. Це свідчить про стрімкий розвиток інформаційних технологій. Також великі обсяги послуг з переробки матеріальних ресурсів – 11,4 % у 2016 р.

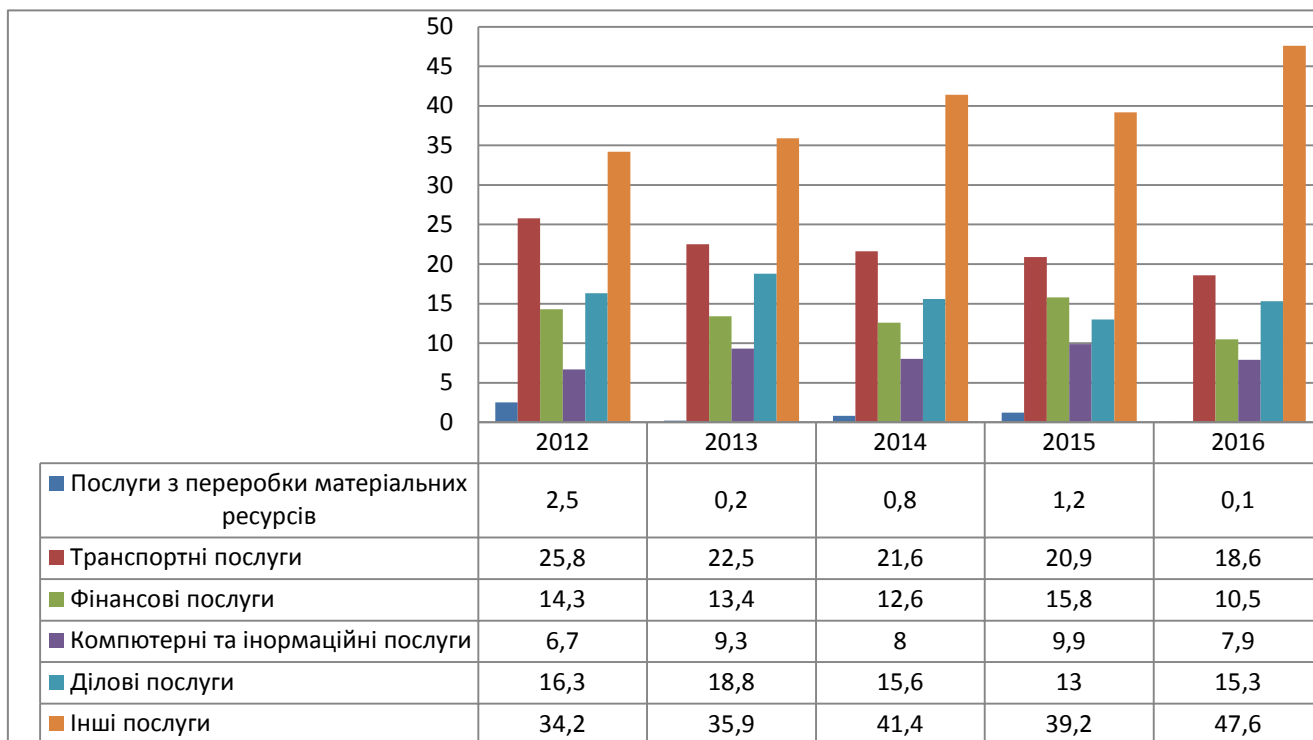

Рис. 2.7 Структура імпорту послуг (2012 – 2016 рр.) %

Джерело: автором самостійно на основі [4].

Згідно з даними на рис.2.7 найбільш імпортованими є транспортні послуги – 18,6% за 2016р., проте їх частка поступово скорочується; послуги пов'язані з фінансовою діяльністю – 10,5%; ділові послуги – 15,3%, які збільшились на 2.3 %. У 2013 р. імпорт послуг був найбільшим – 7523,1 млн.дол. США..

Можна підсумувати, що протягом аналізованого періоду сальдо торгівлі послугами постійно набувало позитивного значення.

Провідну роль у зовнішньоторговельних відносинах відіграють країни ЄС та СНД. Цьому сприяє вигідне географічне розташування України. За 2013-2014 рр. експорт товарів з країнами СНД скоротився на 7195 млн. дол.США, але зростає експорт до країн Європи. Цьому сприяє орієнтація на європейські ринки.

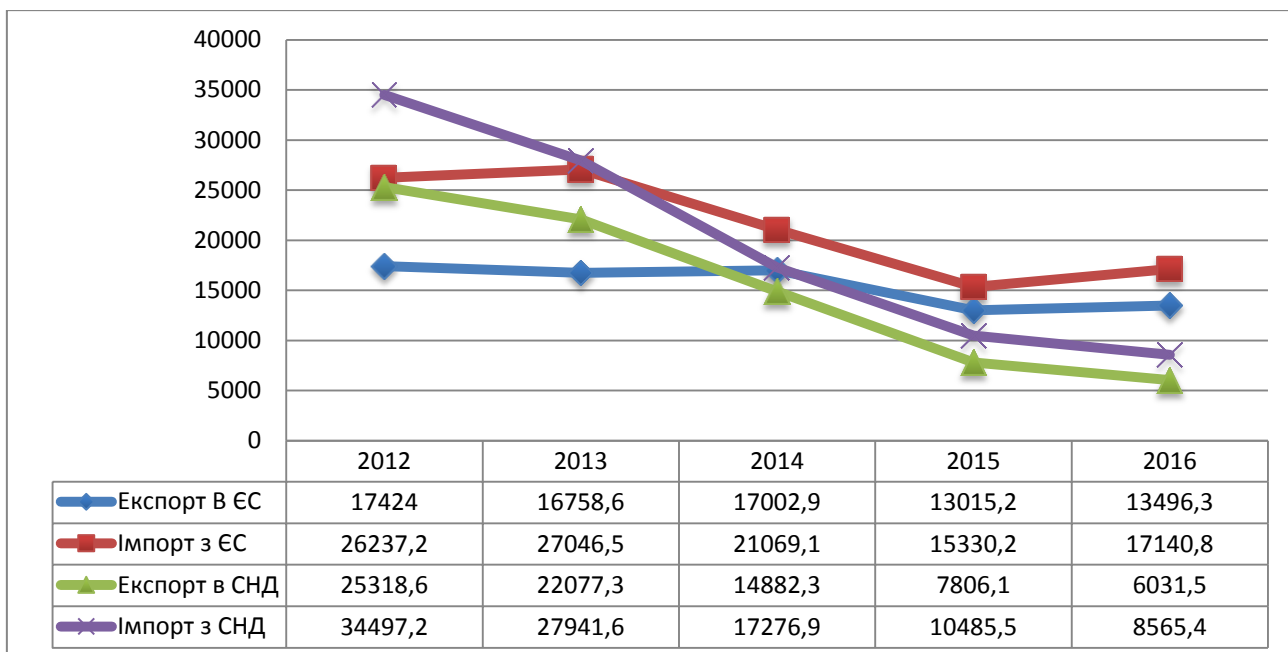

Рис. 2.8 Экспорт-імпорт товарів до країн СНД та ЄС (2012 – 2016 рр.),
млн.дол. США

Джерело: складено автором самостійно на основі [4].

Як показано на рис. 2.8 відбувся спад експорту-імпорту товарів. До 2014 р. експорт товарів до країн СНД перевищував над експортом до країн ЄС . Поступово ситуація змінилась. І у 2016 р. експорт до ЄС переважав над експортом до СНД на 7464,8 млн. дол.. США.

Таблиця 1

Експорт-імпорт послуг до країн СНД та ЄС (2012 – 2016 рр.), млн.дол. США

Рік	Експорт до ЄС	Імпорт з ЄС	Експорт до СНД	Імпорт з СНД
2012	3750,2	3641,2	5811,1	1238,2
2013	4195,7	4212,0	5814,9	1466,5
2014	3991,6	3148,8	4034,3	1204,0
2015	2927,9	2750,1	3544,8	839,6
2016	3004,9	2421,6	3727,9	672,6

Джерело: складено автором самостійно на основі [4].

Дані про обсяг експорту та імпорту послуг наведені у табл. 1. Ситуація з послугами така сама як і з товарами, адже показники так само знизились. Цьому сприяла негативна політико-економічна ситуація. Незважаючи на це, експорт послуг до країн СНД переважає над імпортом в чотири рази. Щодо країн ЄС, імпорт повільними темпами доганяє експорт.

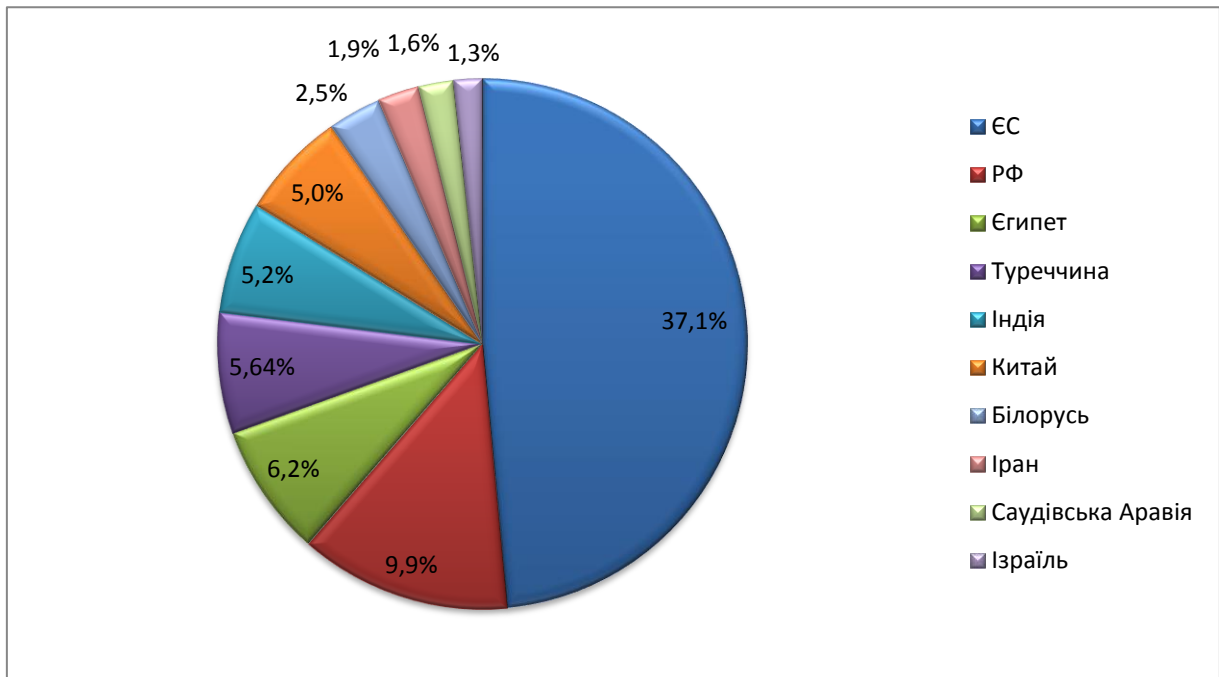

Рис. 2.9 Обсяг експорту по основних країнах-партнерах (2016 р.) млн.дол. США
Джерело: складено автором самостійно на основі [4].

Протягом останніх п'яти років відбулись значні зміни у структурі зовнішньої торгівлі України. Найбільше товарів експортувалось до Росії. Проте через певні політично-економічні ситуації різко скоротився товарообіг. На 2016 р. експорт складав 9,9% до загального обсягу. Щодо поставок сільськогосподарської продукції, то вона становить 2%. Зараз Україна підтримує зв'язки з багатьма розвинутими країнами світу. Основними партнерами України є країни ЄС; Китай, частка експорту якого складає 5% , Туреччина – 5,64%. Це відображено на рис.2.9. Популярними напрямками стають ринки Індії та Єгипту у 2016 р. на них припадає понад 11% загального обсягу експорту українських товарів. По імпорту основними партнерами є Китай, Туреччина, Індія, Білорусь та Росія.

На рис. 2.10 представлено найбільших торговельних партнерів ЄС з Україною: Німеччина, Польща, Італія, Іспанія, Чехія. Найбільшим успіхом на європейському ринку користується українська сталь, хімічна та сільськогосподарська продукція, але дедалі більш цікавим для європейців стає й українське машинобудування.

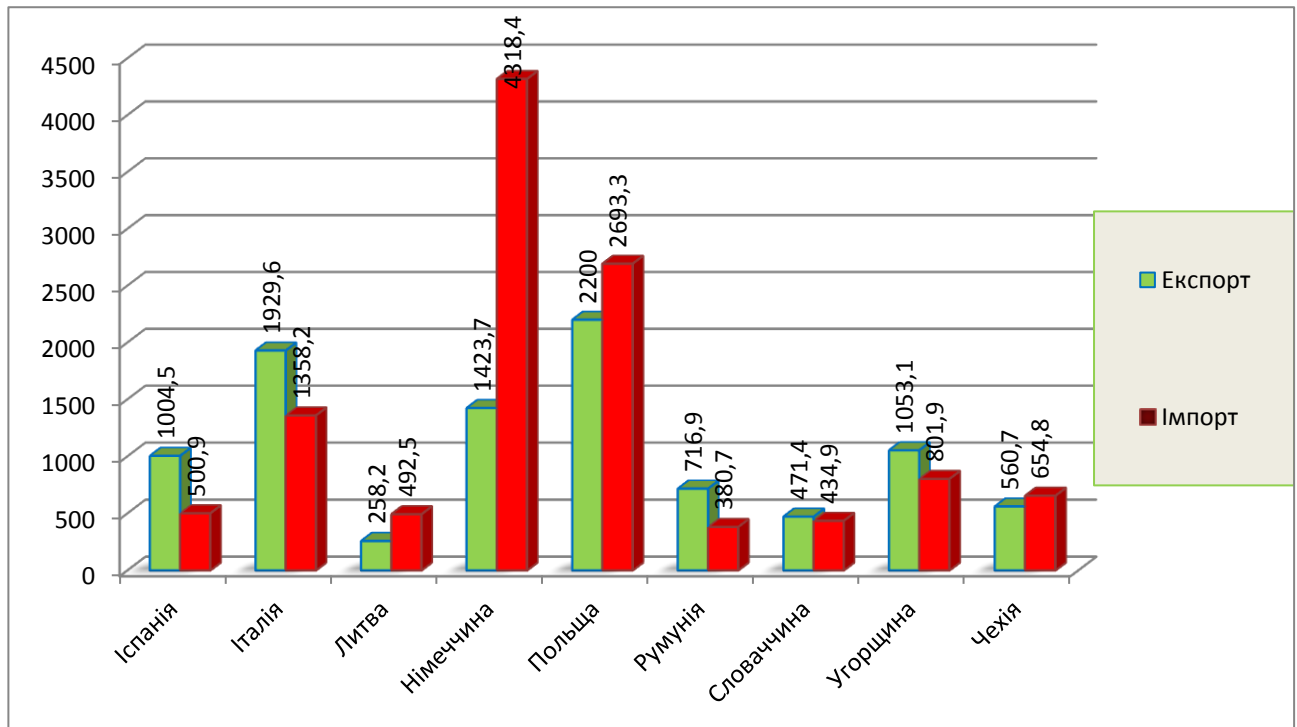

Рис. 2.10 Обсяг експорту та імпорту по країнах ЄС (2016 р.) млн.дол. США

Джерело: складено автором самостійно на основі [4].

Експорт комп'ютерних технологій стає популярним на європейському ринку і піднімає Україну у світових рейтингах. Доходи від експорту ІТ-технологій вийшли в Україні на третє місце після продукції агропромислового комплексу та металургії. За перше півріччя обсяг експорту комп'ютерних та інформаційних послуг з України вже виріс до 1,256 мільярда доларів - або на 18,3 відсотка - порівняно з першим півріччям 2016 року, За його оцінками, інформаційна галузь демонструє стабільний приріст експорту від 2013 року [6].

Можна прогнозувати, що в подальшому структура експорту майже не зміниться. Для того щоб підвищити експорт на світовий ринок, потрібно сформувати імідж країни, підвищити якість товарів і послуг, модернізувати підприємства, які б працювали за сучасними технологіями. Щодо імпорту, то можна сказати, що найбільш затребуваним товаром для нас є електроенергія. Залежність від цього товару збільшуватиме імпорт. Щоб цього уникнути, необхідно використати альтернативні джерела енергії. Зниження доходів громадян, знецінення гривні призведе до переходу імпортерів товарів в тінь. І це можливо стане тенденцією в майбутньому, якщо не вжити певних заходів [3].

3. Шляхи вдосконалення та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України

Зовнішня діяльність відіграє велику роль у розвитку економіки, формуванні ВВП. З кожним роком людство дедалі більше споживає ті товари, які виробляються іншими державами, і дедалі менше – товари власного виробництва. В зв'язку з цим виникають непередбачувані кризові ситуації. Тому потрібно застосувати певні заходи щодо їх подолання. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється органами держаної влади [2, ст. 51]. Зовнішня торгівля України перш за все залежить від політики уряду, подолання безробіття та інфляції, зміцнення гривні, модернізації підприємств, введення нових технологій. Для того щоб відбулись певні зміни, потрібні не тільки бажання людей, але й певні дії від держави. Бо від її політики залежить, чи буде ефективно і стабільно розвиватись Україна, та яку позицію вона займе на світовій арені. Для цього у неї є всі чинники, які сприятимуть розвитку торгівлі:

- вигідне географічне розташування;
- наявність транзитних шляхів;
- наявність родючих чорноземів;
- працьовитий і талановитий народ;
- наукові здобутки та передові технології;
- потужний внутрішній ринок;
- попит на українські товари на світовому ринку;
- розвиток різних галузей, зокрема металургії та сільського господарства.

Зовнішня торгівля сприяє найповнішому задоволенню потреб суспільства в цілому, покращенню конкурентоспроможності національної економіки, підвищує рівень життя населення, які беруть участь у її здійсненні [5, ст. 10].

Перед Україною відкриваються сьогодні великі можливості, але й виникають певні труднощі. Потрібно застосувати такі заходи щодо розв'язання цих проблем, які сприятимуть торговельній діяльності України:

- удосконалення податкової системи, розробка заходів для зменшення оподаткування експорту послуг;
- створення власних представництв за кордоном;
- інформування експортерів про майбутніх партнерів і законодавство певної країни;
- створення певних інститутів, які б займались перевіркою якості товарів згідно сучасних вимог закордонних споживачів;
- правильна політика по стимулюванні експорту,
- захист інтересів українських виробників,
- активне просування української продукції на зовнішній ринок;
- надання пільг та субсидій.

Виконання вище наведених заходів допоможе Україні зайняти високу позицію на міжнародному ринку.

Висновки

Зовнішня торгівля є важливим чинником функціонування національної економіки країни. Саме з її допомогою, можна розвивати економіку і забезпечити її стабільність. Україна має великий природний, трудовий, інтелектуальний потенціал. Проте неефективно його використовує. Вона має запаси у видобувних галузях, агропромисловому і енергетичному комплексі. Найвищу позицію у експорті, який є головним наповненням бюджету займають товари гірничо-металургійного комплексу, які забезпечують 35–40 % валютних надходжень, та продукція АПК. У структурі імпорту товарів переважають мінеральні продукти, продукція хімічної промисловості, механічне обладнання, машини та механізми, електрообладнання, транспортні засоби. Україна співпрацює більш ніж з 100 країнами світу. Серед яких головними є Німеччина, Білорусь, Польща, Китай. Віднедавна Єгипет, Індія. До недавнього часу основним партнером по торгівлі була Російська Федерація. На протязі останніх років, Росія швидкими темпами втратила роль партнера для України. Вона була єдиною країною, де була можливість збути свій товар. Проте українці вирішили орієнтуватись на європейський ринок. Це великий шанс для нашої держави перейти на новий вищий рівень конкуренції. Хоч зростання експорту до ЄС незначне, але це робота перспективу. У 2016 р. Україна експортувала на 4,3 млрд.дол. США послуг більше ніж закупила з-за кордон. Найбільше держава заробила на транспорті, ІТ-послугах та переробці ресурсів.

Зростання чисельності населення Землі, збільшення доходів громадян спричиняють збільшення попиту на продукти харчування та сільськогосподарську продукцію. За останній час попит на українську продукцію АПК в інших країнах просто колосальний, і Україна має кому її постачати.

В нашої держави є великі можливості щоб розвивати зовнішні відносини. Про це свідчить той факт, що Україна посіла 76 місце серед 190 країн світу у рейтингу Doing Business-2018. Це відносно хороший показник, щоб залучити інвесторів. «Для того, щоб піднятися ще на вищі сходинки рейтингу, треба бігти, а щоб рухатися вперед – бігти удвічі швидше» [8].

Можна припустити, що значно швидшими темпами можуть зрости продажі вітчизняних товарів до країн Південно-Східної Азії, ніж у ЄС. Там немає квот на сільськогосподарську продукцію, менш вибагливі споживачі. Найбагатші держави цього регіону мають порівняно з країнами ЄС, вищі показники. Перспективи у співпраці з віддаленими від нас країнами є дуже великі. Українським виробникам не потрібно зациклюватися на традиційних ринках, а приділяти увагу новим. Інакше шансів вижити й зберегти виробництво, не кажучи вже про те, щоб наростити, у них не буде.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року №959 - XII / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
2. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності. 3-тє видання перероблене та доповнене: Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 432 с.
3. Далик, В. П. Зовнішня торгівля України: реалії та перспективи розвитку [Текст] / В. П. Далик // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М.М. Палінчак. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – Вип. 7 Ч. 1. – С. 110–113. – Бібліогр.: с. 113 (4 назви). – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/12507>
4. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Єлісеєнко О. В. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України / О. В. Єлісеєнко, Г. С. Скобелева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. - 2014. - № 4. - С. 9-12. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vbumb_2014_4_3.
6. IT-технології у трійці лідерів українського експорту: причини успіху: [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.dw.com/uk/it-технології-у-тріїці-лідерів-українського-експорту-причини-успіху/a-40904051>
7. Міжнародна торгівля : підруч. для студ. вищ. навч. закл. [Козак Ю.Г., Логвінова Н.С., Барановська М.І. та ін.]; За редакцією Ю.Г. Козака, Н.С. Логвінової, М.І. Барановської [4-те вид.] – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 441 с. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1365/1/Міжнародна%20торгівля.pdf>

8. Мінекономрозвитку: що вплинуло на позицію України у рейтингу Doing Business 2018?: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
9. Павленко І. І., Варяниченко О. В., Навроцька Н. А. Міжнародна торгівля та інвестиції. Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 256 с. – Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/Mizhnarodna_torgivlya_ta_investicii_Pavlenko_2012.pdf
10. Рум'янцев А. П., Рум'янцева Н. С. Зовнішньоекономічна діяльність. Навч. посіб./ 2-ге вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 296 с.